

news letter

Co se stalo s „depresí“?

Allan Meltzer:
Co se stalo
s „depresí“?

Gerhard Mangott:
Návrat zastánců
studené války

Friedrich-Karl
Ewert, Holger Thuß:
Otevřený dopis
kanclérce Merkelové

Václav Klaus:
Dvacet let poté: proč
jsme nespokojeni

Josef Šíma,
Pavel Chalupníček:
60 let od vydání
Human Action

Martin Erva:
Trh je nejlepší
rozvojová pomoc



Allan H. Meltzer
profesor na Carnegie Mellon University
v Pittsburghu

Den co den ekonomové, politici a novináři stále znova opakují, že je současná recese nejhorší od dob Velké hospodářské krize. Nepřetržitě opakování sice může posílit podobná přesvědčení, ale srovnání je to velmi přehnané a vysoce zavádějící. Každý, kdo alespoň něco tuší o Velké hospodářské krizi, musí takové srovnání považovat za nepravdivé.

Velká deprese

Události, kterým dnes čelíme, jsou velmi vzdálené od kruté reality, se kterou byli Američané konfrontováni mezi lety 1929 a 1932. Je sice pravdou, že recese ještě není za námi, musela by se však neskutečně zhoršit, aby se její délka přiblížila 42 měsícům Velké hospodářské krize nebo pětadvacetiprocentní míře nezaměstnanosti z roku 1932.

Současná recese je rovněž mnohem méně závažná než deprese let z let 1937–38. Vhodnější srovnání se nabízí spíše s recesí v letech 1973–75. Dnešní pokles ekonomiky je stejně hluboký a navíc nebude zřejmě delší než ten, který Spojené státy zažily právě před třiceti lety. V této souvislosti bych rád zdůraznil, že nemám v úmyslu zlehčovat škody, které způsobila ekonomická krize jednotlivým občanům a podnikatelům. Ale vždy, když se politici snaží svými rozhodnutími recesi zmírnit, pomá-

há jim, když ekonomové přehánějí její závažnost.

Tabulka srovnává současnou recesi s depresemi z let 1937–38 a některými závažnějšími poválečnými recesemi. Pokud současná recese skončí během letošního léta, jak mnoho expertů předpokládá, zpětná data nám potvrdí, že nebyla recesí o moc rozdílnější od těch poválečných, ale že se velmi lišila od výše zmíněné recese z let

1937–38 a samozřejmě od Velké hospodářské krize v letech 1929–32.

Falešná analogie

Proč tedy mnoho tvůrců veřejného mínění trvá na této falešné a strach nahánějící analogii, která zveličuje závažnost současné situace? Domnívám se, že je tomu z mnoha důvodů.

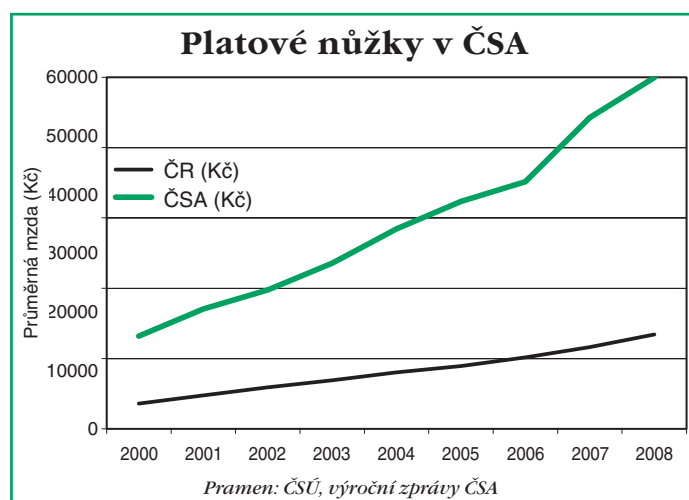
Za prvé, existuje zde silná politická motivace, aby dnešní recese vypadala mnohem hůře, než jakou ve skutečnosti je. Obamova administrativa chtěla být vnímána jako zachránce před vznikající katastrofou, a tak přeháněla svá opatření. Bílý dům chtěl rovněž uvalit svůj obrovský stimulační balí-

Tabulka: Srovnání hospodářských recesí

	Trvání (měsíce)	Pokles reálného HDP	Pokles průmyslové výroby	Nezaměstnanost	
				Zvýšení	Nejvyšší míra
2007–červen 2009	18	3,8%	16,9%	4,6%	9,5%
1937–38	13	18,2%	32,4%	9,0%	20,0%
1973–75	16	4,9%	15,3%	4,4%	9,0%
1981–82	16	3,0%	12,3%	3,6%	10,8%

Zdroj: Allan H. Meltzer

ZÁŘIJOVÝ GRAF CEPU



ček na americkou ekonomiku s cílem redistribuovat příjmy. To sice potěšilo mnoho demokratů, ale jen velmi málo přispělo k obnovení růstu.

Řada dalších pak následně opakovala přehnaná tvrzení administrativy. Jedním z důvodů je skutečnost, že existuje velká nejistota ohledně toho, co se vlastně stalo, a co ještě pravděpodobně nastane. Krátkodobé předpovědi obsahují závažné chyby a extrapolace současných dat by mohla vést jen k dezinformacím. Jsou zde i ekonomové, kteří by rádi viděli, aby vláda hrála v ekonomice významnější roli. Ti si vybrali recesi jako záminku, aby pro takovou změnu mohli argumentovat.

Sloupkař deníku New York Times Paul Krugman a Mezinárodní měnový fond opakovaně tvrdili, že vládní utrácení je nezbytné. Většina ekonomů dnes ale věří tomu, že očekávaný konec recese přijde dříve, než většina vládních výdajů začne působit. A zatímco zlepšení údajů o růstu HDP odráží velký nárůst vládních výdajů, spotřební výdaje ve druhém čtvrtletí opakovaně klesly. Oněch 787

miliard dolarů udělalo opravdu velmi málo pro spotřebitele. Keynesiánští ekonomové vždy selhávají v rozpoznání účinku znovuobnovujících sil tržní ekonomiky. A finanční tisk – z velké části sdílející stejné politické předpoklady – do nekonečna tuto jejich víru opakuje.

Americká centrální banka tento keynesiánský pohled sdílí rovněž. Provedla bezprecedentní měnový stimul, zvyšující měnovou bázi o více než jeden bilion dolarů. Velká část tohoto nárůstu byla korekcí jedné závažné chyby: umožnění pádu banky Lehman Brothers. Po třiceti letech dotování většiny velkých finančních ústavů učinil FED strašlivou chybu, když změnil tuto svoji politiku právě uprostřed recese. Změna spustila boj o likviditu a zesílila veřejnou nedůvěru v trh.

To mělo celosvětový dopad. Do čtyř měsíců mnoho finančních trhů zamrzlo a reálná aktivita zkolabovala. Umožnění krachu Lehman Brothers bez jakéhokoli varování je jedna z největších chyb americké centrální banky v její historii. Extrapolace způ-

sobila, že se mnoho subjektů trhu domnívalo, že jsme byli v depresi. New York Times a další dokonce hloupě spekovali o konci kapitalismu.

Jak dál

Nyní, když je oživení na dohled, si musíme položit otázku, jaký druh oživení můžeme očekávat a jaké typy politik jsou vhodné. Můj odhad je, že oživení bude hrbolatá jízda podél trajektorie nízkého růstu. Ozdravení pomohou velké měnové stimuly a nízké sazby. Některá čtvrtletí uvidíme zdravý růst. Trend růstu americké ekonomiky bude nicméně nízký, protože zůstane slabý trh bydlení, peníze na šrotovné si jen vypůjčily prodeje z budoucnosti a ekonomický program Obamovy administrativy zvýší náklady podnikatelům, a bude tak omezovat jejich zisky.

Mnoho akademiků tvrdí, že Spojené státy potřebují další stimulační balíček. Nesouhlasím. Nyní je naopak tou správnou reakcí zrušit to, co z balíčků zbylo a vyhnout se programu obchodování s emisemi.

V reakci na recesi se Kongres a administrativa více soustředily na redistribuci

příjmů než na podpoření růstu. Ignorovali rovněž zkušenost úspěšného snížení mezní míry zdanění z dob Kennedyho a Reagana. Další chybou bylo uzákonění dočasného snížení daní jako hlavní části 787 miliardového balíčku. Cožpak nevědí, že prezidentů Ford, Carter a Bush selhali se svojí snahou povzbudit výdaje dočasným snížením daní?

Rozumná vláda by svoji politiku poopravila. Měla by začít zrušením toho, co z balíčku zbylo. Jakmile dojde k oživení světové ekonomiky, USA by se měly soustředit na růst svých exportů, aby byly schopny obsloužit svůj velký a rostoucí zahraniční dluh. To znamená snížení korporátních daní, které by podpořily investiční aktivitu. Namísto zavádění politik, které rozšiřují regulaci a zvyšují podnikatelům náklady, potřebují Spojené státy zvýšit produktivitu. A FED by měl brzy začít snižovat nadměrné množství bankovních rezerv, které jsou zdrojem pro budoucí růst peněz.

*Wall Street Journal,
31. srpna 2009. Z angličtiny
přeložili Martin Slaný
a Jan Skopec.*

Návrat zastánců studené války



Gerhard Mangott
profesor politologie na Univerzitě
v Innsbrucku

Dopis bývalých předních politiků východní Evropy a Pobaltí adresovaný prezidentovi Spojených států amerických Baracku Obamovi připomíná konfrontaci mezi Východem a Západem v minulosti. Řekl bych, že je tento dopis „znepokojující a obtěžující“.

Transatlantické spojení

Dne 17. července byl v polských novinách Gazeta Wyborcza zveřejněn otevřený dopis bývalých čelních představitelů států z vládních činitelů zemí východní a střední Evropy – byli mezi nimi

např. Václav Havel a Lech Walesa – adresovaný Baracku Obamovi. Jeho autoři varují Spojené státy americké před tím, aby se stahovaly z oblasti východní Evropy, která se, jak si stěžují signatáři dopisu, nyní dostala na okraj zájmu USA. Jejich příspěví k prosazení demokratických hodnot – v Iráku stejně jako v Afghánistánu – po boku USA zůstalo bez povědky.

Autoři dopisu ostře kritizují zvláště to, že USA a NATO stály stranou, když se Gruzie stala obětí „ruské agrese“. S ohledem na tuto zkušenost u nás vznikla obava, zda je stále

ještě mezi členskými státy NATO zajištěna povinnost poskytnout si vzájemné pomoci dle článku 5 Washingtonské smlouvy, ustavující smlouvy NATO z dubna 1949.

Havel, Walesa a jejich kolegové důrazně varují před ústupky Rusku, neboť Rusko považují za revizionistickou sílu, která neuznává suverenitu východoevropských států. Rusko se nezdráhá používat zastrašování, manipulaci, korumpování a energetické závislosti těchto států využívá jako prostředku nátlaku.

Autoři předkládají několikastupňový plán, jak opět oživit transatlantické spojení, které je podle nich v ohrožení. NATO by si mělo připomenout cíl a účel svého vzniku – což je kolektivní obrana svých členů – a na základě tohoto uvědomění si sebe sama by se mělo dohod-

nout na jakýmsi pohotovostním „krizovém plánu“ pro své nové členy. V souvislosti s tím je nutné v předstihu rozmístit vojska NATO, včetně jejich vybavení i logistiky pro případ krize; a tento případ krize jako by již nyní byl realitou.

Dalším důsledkem takového hodnocení současné situace by mělo být to, že musí být znovu zvažena Rada NATO-Rusko, která by neměla být fórem pro debatu. NATO musí přistupovat k jednání s Ruskem s již předem předjednaným postojem. Nakonec autoři důrazně varují americkou administrativu před opuštěním od svého záměru ohledně výstavby strategické raketové ochrany v Polsku a v České republice, protože by to v očích východní Evropy mohlo podlomit a narušit důvěryhodnost a spolehlivost USA. ▶

Politika konfrontace

Posledně uvedené stanovisko a celkový postoj autorů vede pouze ke dvěma závěrům – buď je raketová obrana pro „zastávce studené války“ přeci jen ochranou před Ruskem, anebo považují to, že USA berou ohled na námitky ze strany Ruska, za strategickou chybu. Již sám dialog, snaha brát připomínky Ruska vážně, je interpretována jako slabost. Strategickým axiomem se stává principiální vyloučení Ruska z dialogu.

Tento otevřený dopis tudíž není ničím jiným, než voláním po konfrontační politice, v níž demonizace Ruska slouží jako pojítko k opětovnému

definování NATO jako aliance kolektivní obrany proti „ruské hrozbě“.

Moskva se setkává s nedůvěrou či podezíráním, že svou zahraniční politiku vede pouze s ohledem na své strategické a hospodářské zájmy, ale to určitě neplatí pouze pro ruskou zahraniční politiku. Vyvažovat protikladné zájmy je prospěšnější, než je prosazovat agresivní rétoriku.

Postoj autorů tohoto otevřeného dopisu může být pochopitelný na základě jejich historických zkušeností – avšak takovýto postoj je z dlouhodobého hlediska

škodlivý pro jakýkoliv konstruktivní dialog.

USA a EU se ve svém postoji k Rusku nesmí stát rukojmími břemen minulosti. Zdá se však, že v tomto otevřeném dopisu autorům o nic jiného nejde. Strategickou důležitost východní Evropy vidí tito lidé očividně v antagonickém vztahu k Rusku; vymezení se vůči Rusku se zdá být prvkem k vlastní identitě; oblast východní Evropy by měla být považována za strategickou, protože tvoří hlavní linii proti ruské síle. Proto také od roku 1989 může z této oblasti jen stěží přicházet jakýkoliv konstruktivní při-

nos pro evropskou politiku vůči Rusku.

Je znepokojující a obtěžující, jak se východoevropští akteři stále znovu pokoušejí torpédovat reálné sblížení mezi Washingtonem, evropskými státy a Moskvou. Stále znovu se opakující rituál apokalyptického výkladu světa a ostrakizace Ruska jako barbarsko-asijského „cizince“ již obtěžuje a nudí. Obamův postoj k vyvažování zájmů s Ruskem vyžaduje čas a zasluhuje si výraznou podporu.

Der Standard, 21. 7. 2009.

*Z němčiny přeložila
Monika Černá.*

Po klimatické katastrofě není ani stopy*

Otevřený dopis kanclérce Angele Merkelové

26. července 2009

Vážená paní kanclérko, z historie je patrné, že duch doby často určoval vývoj společnosti. Důsledky byly někdy zlé, někdy dokonce strašné. Historie nás učí, že politicky zodpovědní činitelé ne zřídka činili osudová rozhodnutí, protože naslouchali nekompetentním či zideologizovaným poradcům a včas to neodhalili. Evoluce nás kromě toho učí, že vývoj sice může jít mnoha cestami, avšak většina z nich končí ve slepé uličce.

Politici hledají na počátku své politické dráhy téma, kterým by se mohli vyprofilovat. Jako ministryně životního prostředí jste to samé pochopitelně udělala i Vy. Objevila jste změnu klimatu a stala se z toho Vaše srdeční záležitost. Do toho se Vám vloudila závažná chyba, která se právě Vám jako fyzikovi stát neměla. Dospěla jste k závěru, že klimatickou změnu způsobuje člověk, a přijala jste za své, že je třeba přijímat náklad-

né strategie na omezení tzv. skleníkového plynu CO₂, bez toho, abyste si ve skutečně kontroverzních diskuzích předem ověřila, zda i dřívější měření teplot a další relevantní fakta spojená s klimatem tuto domněnku vůbec potvrzují. Skutečně tomu tak není!

Při komplexním přezkoumání, které je vzhledem ke svému významu pro nás všechny nutné, by se již před vznikem IPCC ukázalo, že nezažíváme žádné globální oteplování, které by bylo kauzálně závislé na CO₂, ale normální periodické kolísání teplot. Atmosféra se od roku 1998 – tj. již deset let – dále neotepluje a od roku 2003 je dokonce opět výrazně chladnější. Žádný z nákladných klimatických modelů toto ochlazování nepředpověděl. Podle IPCC se mělo nadále v nezmenšené míře oteplovat.

Ale, a to je důležitější, antropogenní CO₂ přitom nehraje vůbec žádnou viditelnou roli. Ta oblast záření v infračervené oblasti, která může CO₂ absorbovat, je vzhledem ke své současné koncentraci již téměř vyčerpána. I kdyby CO₂ nějaký účinek měl a byly by spáleny všechny zásoby

fosilních paliv, pohybovalo by se další oteplování dlouhodobě v rozmezí desetin stupňů Celsia. IPCC musel dojít ke stejným výsledkům, při své práci však zcela opomenul 160 let měření teplot a 150 let analýz CO₂, a ztratil tím veškerý nárok na vědeckost.

Mezitím se přesvědčení o klimatické změně a jejím lidském původu vyvinulo v pseudonáboženství. Jeho zastánci stavějí střízlivě a věcně uvažující realisty, k nimž patří velká část mezinárodní vědecké elity, bez skrupulí na pranýř. Na internetu lze našťást najít četné studie, které v detailu dokazují, že žádná, antropogenní CO₂ způsobená klimatická změna neexistuje. Tyto kritické příspěvky jsou jen zřídka publikovány, a pokud by nebyl internet, byly by hlasy klimatických realistů sotva slyšitelné.

Německá média stojí v odmítání těchto příspěvků bohužel na světové špičce. V březnu 2009 se konala v New Yorku druhá mezinárodní konference o klimatických změnách organizovaná klimatickými realisty. Těto důležité konference se účastnilo cca 800 předních vědců, mezi nimi řada nejlepších světových klimatologů, resp.

odborníků z příbuzných disciplín. Zatímco americká média či Wiener Zeitung o konferenci podrobně referovaly, u nás tisk, televize i rádio mlčely. Je trpké vidět, co se stalo s našimi médii: v dřívějších diktaturách jim bývalo sdělováno, co nemá být zprávou, dnes to již bohužel vědí bez pokynů.

Také si myslíte, že věda nemá jen hledat potvrzení pro jednu tezi, ale má především zkoumat, zda realitu lépe nevysvětluje teze jiná? Žádáme Vás proto, paní Dr. Merkelová, o zásadní přehodnocení Vaší pozice v této věci a o svolání neideologického, na postupimském Institutu pro výzkum klimatických následků (Institut für Klimafolgenforschung, PIK) nezávislého grémia, na kterém budou moci být kontroverzní argumenty otevřeně diskutovány. My, níže podepsaní, přitom rádi nabídneme svou pomoc.

S pozdravem

Prof. Dr. rer. nat.
Friedrich-Karl Ewert
Universität –
GH – Paderborn

Dr. Holger Thuß
EIKE President, European
Institute for Climate
and Energy

* Otevřený dopis, v němž žádá 260 vědců a angažovaných občanů kanclérku Angelu Merkelovou, aby nezavírala oči před fakty a nenechávala se ovlivňovat pseudonáboženstvím, které hlásá, že klimatickou změnu způsobuje člověk. Z němčiny přeložila Michaela Dvořáková.

(Zdroj: <http://www.eike-klima-energie.eu/news-anzeige/klimawandel-offener-brief-an-kanzlerin-merkel-temperaturmessungen-ab-1701-widerlegen-anthropogen-verursachte-temperaturschwankungen/>)

Dvacet let poté: proč jsme nespokojeni



Václav Klaus

Nechci se přihřívát na znovu vznikající „blbě náladě“, ale je asi oprávněně říci, že nemalý počet lidí v naší zemi, dvacet let po vysněném pádu komunismu, prožívá jednu z dalších opakujících se vln deziluze, pesimismu a rozčarování. Svět prostě není takový, jak by si přáli a zejména jejich osud v něm je – podle jejich názoru nezaslouženě – horší, než by měl být.

Již delší dobu se zmiňuji důvody tohoto stavu. Patří mezi ně zhrubnutí a znevěrohodnění naší politické scény, byrokratizace našich životů, na první pohled sobecké chování politiků, nárůst nejistoty sociální, ale – díky mediálnímu zdůrazňování trestných činů a nehod i katastrof všeho druhu – i ztráta pocitu elementárního osobního bezpečí, veřejná adorace popstar a VIP všeho druhu, narůstající pocitu individuálního, se-

bou samým nezpůsobeného neúspěšného průběhu života, nepochopitelné bohatnutí těch, kteří nevypadají, že by si to zasloužili nebo že by se o to zasloužili vlastní prací, atd., atd. Nyní se k tomu přidala ještě aktuální finanční krize a ekonomická recese se svými nepříjemnými průvodními jevy.

Z toho všeho se v části naší společnosti rozmáhá pocit – patřičně živě a přibarbovaný nejen mnohými médii, ale i vždy do nadřazenosti nad obyčejností nás ostatních se stylizujícími intelektuály a v neposlední řadě i politiky všech barev a odstínů – že jsme naši dvacetiletou cestu za svobodou a demokracií nezvládli. S touto interpretací našeho konečné svobodného dvacetiletí nesouhlasím a nechci se s ní mlčky smířovat a to ze dvou základních důvodů. Prvním z nich je to, že

dochází ke směšování světa iluzí, snů a neživotných expektací se světem skutečnosti a druhým je to, že se spokojujeme s nepozorným hodnocením skutečnosti a s přejímaním její zkarikované podoby jako věrné reflexe skutečnosti samotné. Je smutné, že právě o vytvoření tohoto stavu někteří naši profesionální vyvolávači deziluzí téměř programově usilují.

Pokusím se k tomu – v politicky poklidném létě, byť se nás snaží meteorologové svými katastrofickými předpověďmi stále zneklidňovat – učinit pár poznámek a tím přispět k vyvolání diskuze na toto téma. Více není možné.

Nejsme oázou postkomunismu

Vycházím z empiricky podmíněného – a věřím, že i základními fakty ověřitelného – přesvědčení, že jsme už dávno integrální součástí západního světa a tudíž nikoli oázou postkomunismu. Opak se nám snaží namluvit především ti, jejichž vize světa, jaký měl následovat po komunismu a zejména jejich představa o své vlastní roli v něm, se nerealizovala. Ti pak z vlastní frustrace a neukojení stále mluví o postkomunismu, jakkoli je to více a více úsměvné.

Západní svět je takový, jaký je. Není perfektní realizací nějaké utopie, nějakého „slunečného státu“. Má mnoho „lidských“ defektů. Většinou jsme po něm v dobách komunismu toužili a přáli si ho, neboť jsme měli mnoho důvodů být v tehdejší režimu hluboce nespokojeni. Přes ostatné dráty jsme „teleskopicky“ (moc se mi líbí tento termín Charlese Dickense v románu „Ponurý dům“) viděli spotřební ráj, volné cestování, svobodu příležitostí, vyjadřování a demokratického rozhodování a z toho pramenící bohatství jednotlivců i celé tamní společnosti. Nemohli jsme to vidět jinak než poněkud zjednodušeně, chyběl nám autentický prožitek a znalost tisíců drobných (a někdy i větších) nedokonalostí, nespraved-

ností a nefunkčností tohoto, velmi reálného systému a už vůbec se jen málokdo zamýšlel nad tím, jaké jsou náklady všech těchto výhod a možností, resp. jaké jsou jejich předpoklady a jak jsou ve skutečnosti křehké a zranitelné.

*Střet snu (ideálu) s realitou
musí být vždy znovu
a znovu prožit.
Nedá se asi teoreticky
naučit.*

Teprve nyní hlouběji ochutnáváme i z této sklenice, teprve nyní mnozí z nás vidí i onu druhou stránku věci. Navíc současná, poměrně hluboká celosvětová recese leccos obnažuje a tím pomáhá dovysvětlit. Je v podstatě moc potřebnou připomínkou všech plusů a mínusů, výhod i nevýhod, efektů i nákladů jakékoli reálné lidské společnosti, včetně společnosti západního světa, k níž dnes už jednoznačně náležíme. Jak jsem již řekl, tento západní, tedy i náš svět není žádnou modelovou utopií. Je imperfektním výsledkem lidského hemžení. Lidské chování – diktované vlastními zájmy a z minulosti nahromaděnými a ze současnosti posbíranými idejemi – je vším jiným, než realizací nějaké vnější vyšší ideje, koncepce či smyslu, jakkoli se o to leckteří v dějinách s hrůznými výsledky snažili.

Platí to i pro tržní hospodářství, které se od nepaměti pohybuje v periodických křivkách mezi konjunkturou (kdy se všem daří, roste zaměstnanost i platy, firmy prosperují, odvádějí státu daně a bohatne také stát) a recesí (jejíž jednu variantu právě prožíváme). Ta za normálních okolností, to znamená v situaci, kdy není uměle oddalována a „vykupována“ žitím na úkor budoucnosti, srovná různé chyby a „rozmařilosti“ předchozí prosperity (což vede k nemalým nepříjemným důsledkům pro většinu lidí).

To však současně znovu nastartuje hospodářství (i další oblasti života společnosti) novými impulzy, novými myšlenkami, novými příležitostmi –



Nakladatelství **Dokořán** nabízí knihu Václava Klause „**Modrá planeta v ohrožení**“ (2009). Publikace shrnuje nové texty prezidenta ke globálnímu oteplování, které vyšly od vydání jeho knihy „Modrá, nikoli zelená planeta“ (2007). První část knihy uchopuje doktrínu globálního oteplování jako problém lidské svobody. Druhá část přináší pohled ekonomie na globální oteplování. Poutavé čtení, 228 stran, objednávký na www.klaus.cz.

a cyklus se opakuje. Jde o proces přirozený jako život sám, a pokud do něj politici příliš nevstupují (což se dnes v míře větší než kdykoliv v minulosti bohužel děje) a nezmenšují prostor pro individuální aktivitu a lidskou tvořivost, vyřeší se evolučně nejdokonalěji sám. Ekonomická krize – jako dočasný a periodický se opakující fenomén – by se proto neměla stát příčinou našich deziluzí či nedůvěrou k systému jako takovému.

Takový cyklický vývoj je pravým opakem toho, co jsme poznali ve čtyřech desetiletích „reálného socialismu“. Tehdy sice všichni nebo skoro všichni, alespoň formálně, měli různé sociální jistoty, byli přiměřeně a většinou „nesitelně“ chudí, ale bylo to výměnou za nesvobodu, za prakticky totální řízení všech dějů ve společnosti shora a za povinnost respektu k tomu, že a jak za nás rozhodovali jiní. Ve skutečnosti se takto řízený systém pohyboval v téměř permanentní krizi. Pouze spotřebovával své, jak se tehdy eufemisticky říkalo „extenzivní“ zdroje, což ho nakonec – a to zcela logicky – přivedlo ke zhroutilí. Jenomže tuto banální pravdu si již dnes mnozí neuvědomují. Cítí proto různé typy resentimentu za „starými dobrými časy“, což je nesmírně krátkozraké a – v neposlední řadě – demobilizující a ničivé.

Západ není ráj

Západní svět, jehož současť jsme se na počátku devadesátých let opět stali, má – a to nevyhnutelně, jako jakákoli lidmi vytvořená konstrukce – řadu problémů. V současnosti asi nejvíce kvůli tomu, že se i tento svět stále rychleji a dramatičtěji vzdaluje ideálům svobody, volného trhu zboží, myšlenek a možností. Je tomu proto, že tak trochu – byť stále ještě pro mnohé přijatelným způsobem – přejal, „objevil“, a proto opakuje mnohé nečnosti „reálného socialismu“ a mixuje je s dosavadním pojetím svobody, jediného skutečného motoru lidské spokojenosti a prosperity. Mezi ideálními modely (prototypy) komunismu a kapitalismu, kterými se zabývá

komparativní ekonomie či politologie, je rozdíl nebetýčný, reálné systémy jsou si však leckdy daleko bližší, než se vykřikuje na politických mítincích (lehkovážné a vždy připravené kritiky upozorňují, že tento výrok ani v sebestmání není pozitivním výrokem o našem minulém systému, ale není ani apologetikou či naopak zničující kritikou současnosti).

Plné obchody a vysoká životní úroveň byly důsledkem, nikoli příčinou jeho svobody. Před dvaceti lety si to mnozí neuvědomovali. Dnes na to mnozí zapominají.

Mám pocit, že nemalá část nedobrých pocitů našich některých spoluobčanů odráží více z toho, že realita není tožná s perfektním ideálem, než ze samotného hodnocení oné fakticky existující, mnohovrstevnaté reality. Asi tomu nemůže být jinak, střet snu (ideálu) s realitou musí být vždy znovu a znovu prožit. Nedá se asi teoreticky naučit.

Druhou věcí, podobně komplikující naše současné pocity, je odlišnost reality a reality virtuální či – jinak řečeno – reality a subjektivního pocitu z ní. A právě zde je vina těch, kteří tyto mezery „pěstují“, nafukují a snaží se je maximalizovat, největší.

Protože média neexistují mimo společnost, ale z různých důvodů (také marketingových) spíše jen opisují její postoje, nálady a rozpolezení, na prohlubování této mezery spolupracují, namísto aby ji refletovala či analyzovala. Tím „verifikují“ všeobecný pocit neúspěchu – a kruh se uzavírá. Je například nepochybné, že kdyby média v době, kdy začínala finanční krize (bez ohledu na její daleko hlouběji jdoucí skutečné příčiny), nestála v prvních řadách alarmismu, ekonomický propad by zdaleka nebyl tak velký, jaký dnes je. To by se za komunismu, v totálně řízených a kontrolovaných médiích, určitě stát nemohlo. Máme ale kvůli tomu volat po větší kontrole médií? Paradoxně naopak: Měla by být daleko svobodněj-

ší, daleko pestřejší, daleko méně stádní a uniformní, mnohem nezávislejší na „hlavním proudu“, v němž většinově tak snadno plují.

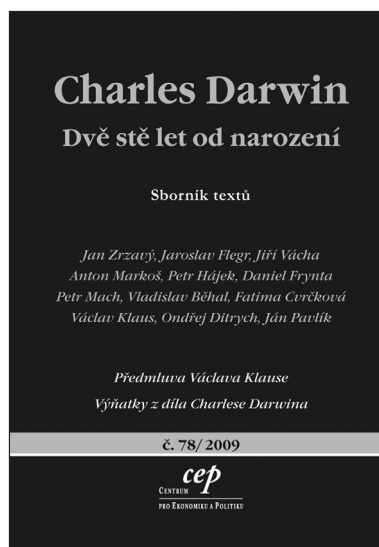
Musíme vzít konečně na vědomí to, nač upozorňují celých posledních dvacet let: Západ není ráj, Západ není místo, kde pečení holubi přilétají sami od sebe na naše talíře. Je to svět namáhavý a velmi konkurenční. Je to svět, kde o své zájmy usilují jak jednotlivci, tak i různé sociální či jinak vymezené skupiny, ale i celé státy a soustátí. A je to boj tvrdý, mnohdy dramatický a pokud v něm člověk chce uspět, vyžaduje to od něho stálé a plné nasazení. Nebo spíše – mělo by to tak být. Současná snaha mnoha politických sil a vlád západního světa „uklidňovat“ (z krátkodobých politických a mocenských zájmů aktuálních politických elit) veřejnost obrovskými, ničím nekrytými finančními injekcemi, spíše jen prohloubí současný stav a stane se příčinou dalších – a možná mnohem větších – hospodářských problémů v budoucnosti.

Zažíváme Západ takový, jaký je. Neznamena to však, že když právě není slunečno, ale když nám letošní „rozmarňné léto“ bere náladu, že bychom kvůli tomu měli zavěřit na počasí jako takové. Ostatně, příliš bychom si tím nepomohli. „Blbá nálada“ a z ní pramenící trudnomyslnost je program nejen ničivý, ale především neproduktivní.

Když už se stane, že nám rozvodněná voda vstoupí do domů, zaplaví sklepy či nadělá jiné velké škody, je lépe začít intenzivně pracovat na účinných protipovodňových opatřeních. Nikoli snažit se „poručit větru a dešti“, ale s umem, pracovitostí a tvořivostí svobodných lidí nalézat řešení. Na individuální i veřejné úrovni. Právě to vždycky patřilo k největší naději a síle Západu. Plné obchody a vysoká životní úroveň byly důsledkem, nikoli příčinou jeho svobody. Před dvaceti lety si to mnozí neuvědomovali. Dnes na to mnozí zapominají.

*Lidové noviny,
22. srpna 2009*

NOVINKA



CEP nabízí sborník „Charles Darwin – 200 let od narození“, do něhož přispěli **Jan Zrzavý, Jaroslav Flegr, Jiří Vácha, Anton Markoš, Petr Hájek, Daniel Frynta, Petr Mach, Vladislav Běhal, Fatima Cvrčková, Václav Klaus, Ondřej Ditrych a Ján Pavlík**. V přílohách jsou úryvky z díla Charlese Darwina – kapitoly z knihy „O původu druhů přírodním výběrem“ (1859) a „O původu člověka“. Editorem sborníku je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 100 Kč, 202 stran.

objednávky na www.cepin.cz

Šedesát let od vydání „Human Action“

Josef Šíma

profesor VŠE a rektor vysoké školy CEVRO Institut

Pavel Chalupníček

Národohospodářská fakulta VŠE v Praze

Ačkoli je Ludwig von Mises jedním z nejvýznamnějších ekonomů 20. století, je v českých zemích stále poměrně neznámý. Neuškodí proto připomenout jeho přínos k ekonomické teorii i praxi. Ten je koncentrovaně a vyčerpávajícím způsobem zachycen na stránkách jeho životního díla, téměř tisícistránkové knihy *Lidské jednání* (v originále *Human Action*, 1949), která 14. září oslaví šedesát let od svého prvního publikování.

Hospodářský cyklus

Světová ekonomická komunita se o Misesovi doslechla poprvé v roce 1912. V té době již patřil k předním ekonomům tehdejšího Rakouska-Uherska. Přelomem v jeho kariéře se stala publikace knihy, v níž rozvíjel teorii hospodářského cyklu svých předchůdců, Eugena von Böhm-Bawerka a Carla Mengera.

Podstatou této – dnes při hledání východiska z hospodářské krize opětovně aktuální – teorie, jež později vešla do učebnic jako „rakouská teorie hospodářského cyklu“, bylo tvrzení, že hlavními viníky cyklických výkyvů kapitalistického hospodářství jsou centrální banky a jejich snaha „řidit“ objem peněz v hospodářství, výši úrokových sazeb a jejich prostřednictvím i ekonomický výkon jednotlivých zemí.

Tím, že centrální banka „nalije“ do hospodářství dodatečné peníze, dojde k poklesu úrokových sazeb. Ošálení podnikatelé se domnívají, že jde o výsledek změny preferencí spořicí veřejnosti, která jim tím dává najevo, že je ochotna vzdát se ve větší míře současných statků a vyměnit je za statky vyrobené v budoucnu. Podnikatelé toto podvržené přání spotřebitelů

splní – vezmou si úvěry a zahájí investice do nových továrních hal, nakoupí nové stroje a začnou vyrábět. Zvýšená poptávka po výrobních faktorech však zvyšuje jejich ceny, rostou mzdy a úrokové sazby se po prvotním výkyvu, způsobeném centrální bankou, vrací na předchozí, „správnou“ či „normální“ úroveň. Podnikatelé náhle procitají a zjišťují, že jejich plány jsou v troskách.

Vyrobená produkce, o kterou nemá nikdo zájem, se hromadí ve skladech, peníze byly utopeny v nevrátných investicích do nyní nepotřebného výrobního zařízení, nedostává se hotovosti na splácení úvěrů a podniky jeden za druhým krachují. Po nich se hrouť i nesolventní banky. Nastává sestupná fáze cyklu, deprese či recese. V „rakouském“ pojetí však hospodářský pokles obsahuje i zrtno optimismu – jde o nápravu předchozího „investičního šílenství“, vyvolaného zásahem centrálních bankéřů, o návrat do „normálního“ stavu, o očištění proces.

Jeho bolestivost však skrývá nebezpečí – centrální banka může pod tlakem politiků přistoupit k další úvěrové expanzi, k dalšímu „tisku peněz“. To může sice krátkodobě potlačit nepříznivé jevy spojené s recesí (zejména citlivě vnímanou nezaměstnanost), ovšem za cenu jejich odsunutí do budoucnosti a zvýšení o následky další úvěrové expanze. Centrální banka tak před sebou může valit nepříjemné důsledky svých neuvážených rozhodnutí, na něž se neustále nabalují nové a nové. Jednoho dne se ovšem utrhne pověstné ucho a kumulované následky všech minulých expanzí protrhnou hráz jako staletá povodeň.

Krizi tohoto druhu byla i Velká deprese 30. let minulého století, jež byla zásadní měrou způsobena tehdy relativně novou americkou centrální bankou (FEDem) a byla tak cenou za uměle vybičovanou prosperitou „zlatých dvacátých let“. Mises si byl správnosti své teorie tak jistý,

že v průběhu 20. let odmítal prestižní pozice ve vedeních předních rakouských bank se zdůvodněním, že se kvůli neuvážené politice centrálních bankéřů svět za jásání davů řítí do záhuby a on nechce, aby jeho jméno bylo spojeno s tím, co nevyhnutelně přijde. Budoucnost dala Misesovi, tehdy považovanému za nenesitelného škarohlída, za pravdu. Jako jedna z prvních padla největší rakouská banka Creditanstalt a jí zahájená řetězová reakce s sebou stáhla i další evropské banky. Neuvážená politika centrálních bank otevřela cestu nejhorším totalitním systémům 20. století.

Kritika socialismu

Velká deprese však nebyla jediným okamžikem, kdy mohl Ludwig von Mises poctivovat trpké zadostiučinění. Dalším velkým tématem, jemuž byl věrný celý svůj život, byla nekompromisní kritika všech odstínů socialismu, počínaje hnědým nacistickým či rudým sovětským a konče narůžovělým intervencionismem, jenž je i dnes praktikován ve větší či menší míře vládami na celém světě.

Existují i spekulace, že Misesův odpor k jakýmkoli státním zásahům do hospodářství ho připravil o Nobelovu cenu za ekonomii právě za výše zmíněnou teorii cyklů. Cenu si nakonec v roce 1974, pouhý rok po Misesově smrti, odnesl jeho kolega, přítel a ideový spojenec F. A. Hayek, který byl v těchto otázkách považován za poněkud smířlivějšího. Lze si opravdu těžko představit, že by v 70., či dokonce ještě v 60. letech, v době, kdy završovalo své vítězné tažení západním světem intervencionistické keynesiánství a Sovětský svaz byl i nelevicovými ekonomy veleben za své hospodářské úspěchy, získal toto ocenění někdo, kdo poukazuje na fundamentální problémy socialistického hospodářství, jež musí nutně vést k jeho kolapsu.

Misesova ryze věcná a vědecká argumentace spočívala ve vysvětlení nemožnosti

NOVINKA



CEP nabízí sborník „Jan Kalvín – 500 let od narození“, do něhož přispěli **Jakub Trojan, Miloslav Bednář, Stanislav Příbyl, Marek Loužek** (editor sborníku), **Paul Johnson, Robert Hart, Tomáš Evan, Pavel Keřkovský, Pavel Kohout a Roman Míčka**. V přílohách jsou úryvky z díla Jana Kalvína – výňatek z „Institucí učení křesťanského náboženství“ (1536) a kapitola z „Malého pojednání o večeři Páně“. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 70 Kč, 142 stran.

objednávky na www.cepin.cz

kalkulace v socialistickém hospodářství. Na svobodném trhu výrobních faktorů, jenž však za socialismu z definice neexistuje, je relativní nedostatek výrobních faktorů v některém odvětví signalizován jejich vyšší cenou. Možnost dosáhnout zisku tyto faktory (ať už jde o pracovníky nebo o výrobní zařízení) do uvedené odvětví přiláká a je nastolena nová rovnováha. Ceny vzniklé na svobodném trhu tak mají nenahraditelnou informační, motivační a koordinační funkci. Socialističtí centrální plánovači se na tento mechanismus spoléhat nemohou. Jediné, co mají k dispozici, je jejich vlastní úsudek a nedokonalé signály, které se snaží ceny suplovat.

Kvůli zvráceným motivacím jednotlivců i podniků (jež se snaží pracovat co nejméně a stále plnit plán „na 150 %“) se celý systém propadá do chaosu, „plánovaného chaosu“, jak jej Mises nazýval. Socialistické plánovače tak lze přirovnat k lidem, kteří se snaží psát ve tmě černou křídou na černou tabuli. Jeden plánovač neví, co dělá druhý, neví, nepíše-li náhodou přes řádky někoho jiného, ani to, zda nakonec jeho výtvarník někdo přečte a jak s ním naloží. Jediným paprskem světla, který do temné

místnosti plánovačů proniká, jsou informace ze svobodných trhů v zahraničí.

Díky svobodným světovým cenám mohou plánovači udržet alespoň nějaký kontakt s realitou. To může sice prodloužit jejich agónii (a ve většině socialistických zemí tomu tak bylo), zásadně to však jejich problém neřeší. Události závěru 20. století daly za pravdu Misesovi i zde. Prohnitý a zpuchřelý socialistický systém se nezhroutil primárně kvůli závodům ve zbrojení, jak bývá často uváděno – studená válka mohla celý proces maximálně uspišit. Hlavním důvodem byla vnitřní nestabilita socialismu, tedy kalkulační chaos a jeho důsledky – ne hospodárné využívání zdrojů, pokřivené a oslabené motivace podniků i jednotlivců, ubíjení lidské tvořivosti a iniciativy.

Plánování nefunguje

Proč se však zabývat těmito časem prověřenými myšlenkami právě nyní a právě u nás? Žijeme v postsocialistické době a součástí převládajícího veřejného mínění snad stále je názor, že socialismus nedokázal – a nikdo jiný lépe než Ludwig von Mises nevyšvětlil, že nemohl dokázat – vytvořit prosperitu srovnatelnou s životní úrovní v zemích, kde se

se socialismem neexperimentovalo. Plánovači u nás ani nikde jinde prostě nedokázali přijít s tím, co slíbili, a toto katastrofické selhání nebyli více schopni utajit před zraky veřejnosti.

Z toho důvodu jsme byli svědky pokusu o nastolení kapitalismu – došlo k obnovení trhu v některých sektorech, uvolnění některých regulací, plánování centrální bylo do značné míry nahrazeno „soukromým plánováním“ konkurujících si podnikatelů. Po mnoha letech ekonomického chaosu v důsledku národního a mezinárodního socialismu začala podoba ekonomiky alespoň v jisté míře odpovídat potřebám a přáním spotřebitelů. Nikdo se již dnes seriózně nemůže nadále zabývat plošným plánováním a navrhopvat jej jako návod na cestu k prosperitě. Už se neřeší, zda je kapitalismus lepší než socialismus či nikoli. Spory se dnes vedou „pouze“ o to, jak rozsáhlý má být vládní aktivismus v rámci kapitalismu a ve jménu kapitalismu.

Argumenty pro státní aktivismus jsou však z tohoto důvodu dnes mnohem subtilnější, a tedy i mnohem nebezpečnější, než dříve, protože na rozdíl od drakonického

socialistického centrálního plánování vypadají poměrně nevinně. A právě proto, je třeba opět otevřít Misesovu knihu Lidské jednání, kde každý najde arzenál pro boj s těmito „nevinnými“ verzemi socialismu a intervencionismu. Zároveň si uvědomí, jak omšelé a principiálně nefunkční jsou dnešní „nové“ recepty na léčbu hospodářské krize. Mises je i po šedesáti letech aktuálnější než většina dnešních moderních autorů.

Je na čase konečně přestat experimentovat a zahrávat si s plánováním jakéhokoli druhu. Je na čase pochopit, proč plánování – úplně či sektorové – nefunguje. Z toho důvodu je třeba se vrátit k pečlivému studiu argumentů autorů, kteří nebyli překvapeni tragickými důsledky socialismu, centrálního bankovníctví, keynesovství a intervencionismu; ke studiu děl lidí, kteří své životy zasvětili systematické snaze integrovat ekonomickou vědu do uceleného korpusu poznání, namísto toho, aby se ji snažili rozdělit do hyperspecializovaných a často vzájemně nesouvisících subdisciplín; tedy k velikánům rakouské školy, v jejímž čele stál po dobu jednoho půlstoletí právě Ludwig von Mises. ■

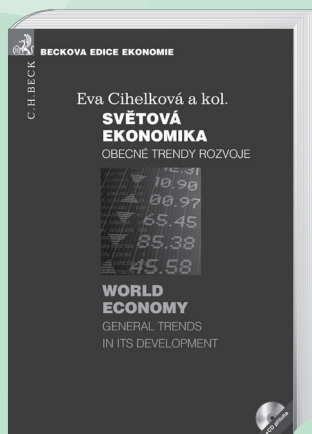
Nakladatelství C. H. Beck

EVA CIHELKOVÁ A KOL.

Světová ekonomika

Obecné trendy rozvoje + CD s anglickou verzí knihy

B5, vázané, obj. č. BEK 26, cena dle rozsahu, ISBN 978-80-7400-155-0



Publikace lze objednat s 5% slevou v e-shopu na adrese www.beck.cz, nebo písemně na adrese: Nakladatelství C. H. Beck, Řeznická 17, 110 00 Praha 1, tel.: 225 993 959, fax: 225 993 920, e-mail: beck@beck.cz

STANISLAV POLOUČEK A KOL.

Peníze, banky, finanční trhy

B5, brožované, obj. č. EU 49, cena dle rozsahu ISBN 978-80-7400-152-9



TRH JE NEJLEPŠÍ ROZVOJOVÁ POMOC



Martin Erva

tiskový odbor Kanceláře prezidenta republiky

Téměř šedesát let se celý západní svět snaží pomoci Africe. Na účty afrických vlád, nevládních organizací a charit plynou stovky miliard dolarů. Více než půl milionu lidí se podílí na jejich rozdělování v nejrůznějších institucích od Světové banky až po OSN. Za posledních šedesát let poslal Západ Africe tři biliony dolarů rozvojové pomoci. Pomohlo to? Tuto otázku si v knize *Dead Aid* (Londýn 2009, 188 stran) položila Dambisa Moyoová, ekonomka s tituly z Harvardu a Oxfordu, bývalá zaměstnankyně Světové banky a Goldman Sachs a také žena, která se narodila a vyrostla v Lusace v Zambii.

Spirála chudoby

Každá uplynulá dekáda přinesla reformu rozvojové pomoci. Po každé reformě měl přijít obrat k lepšímu. Jenže navzdory změnám nepřišel. Moyoová se nebojí dotknout politicky nekontroverzních otázek: Možná je problém v zeměpisných, historických, kmenových, kulturních nebo institucionálních faktorech, přemítá, možná jsou prostě černoši neschopní stát na vlastních nohách, možná za nerozvinutosti Afriky je jejich nízká kulturní vyspělost. Komparativní analýzou dochází k závěru, že ani jeden z výše vyjmenovaných faktorů není pro stav afrického kontinentu určující. Jeden faktor mají společný všechny africké země – všechny jsou příjemci rozvojové pomoci. V některých afrických zemích zahraniční pomoc tvoří až 75 % vládních příjmů. Kacířská otázka je nasnadě: Není právě rozvojová pomoc brzdou rozvoje?

Pomoc s sebou nese řadu negativních jevů. Afričtí lídři jsou díky ní více zavázáni zahraničním donátorům než vlastním občanům. Placení

daní a občanské svobody jsou přitom dvěma stranami jedné mince. „Žádné zdanění bez zastoupení“ – heslo, které stálo za vznikem USA. Naopak pomoc vede k morálnímu hazardu: dluhy, zvýhodněné půjčky deformující trh a prostředky donátorů vždy směřují k těm nejméně úspěšným, nejkorumpovanějším a nejvíce zločinným. „S jednoduchým přístupem k penězům zůstávají tyto vlády všemocné, odpovědné pouze (a to jen nominálně) svým donátorům,“ shrnuje Moyoová. Proud dolarů dusí ekonomiky afrických zemí: „Redukce domácích vkladů a investic ve prospěch spotřeby, inflace, likvidace exportu a obtíže se vsřebáváním takto velkých proudů peněz.“

Přerozdělování peněz deformuje strukturu zaměstnanosti a způsobuje nárůst byrokracie. Bauerovskou analýzu hrozivých důsledků zahraniční pomoci shrnula autorka ve spirále chudoby: Pomoc – korupce – chudoba a zase na začátek. To ostatně dokládá i studii Světové banky, která je jedním z distributorů rozvojové pomoci – jen 15 až 20 % pomoci zůstane nezpronečeno.

Moyoová považuje zahraniční pomoc za hlavní faktor úpadku, nerozvinutosti Afriky. Nazývá ji tichým zabijákem růstu. „Pomoc není součástí potenciálního řešení, pomoc není ani součástí problému – ve skutečnosti je rozvojová pomoc problémem.“ Navzdory bilionu dolarů bezvýsledně utracených za posledních 60 let považuje většina světa tuto větu za kontroverzní. Moyoová je nejlepší právě v jasném vyjádření. Do teorie díky praxi ve Světové bance doplnila tvrdá čísla.

Strategie rozvoje

Kromě Petera Bauera odkazuje také na Wiliama Easterlyho a další ekonomy, kteří tvrdili nebo tvrdí o rozvojové pomoci to samé po celá desetiletí. Poprvé ale něco takového vyslovila studovaná černoška z Afriky. *Financial Times* a *Wall Street Journal* jí věnovali celou stránku. Bývalý generální tajemník OSN Kofi Annan pak knihu opatrně označil za „nový přístup“. Moyoová přitom přichází s něčím velmi starým a osvědčeným. „Bez strategie založené na svobodném trhu to nepůjde.“

Z autorčiny praxe v bance Goldman Sachs zřejmě pochází i nápad, jak spirálu chudoby zastavit. Pokud vlády potřebují peníze na rozvoj, pak by je měly získávat na trhu – na trhu s dluhopisy. Autorka je přesvědčená, že právě touha po získání půjčky na mezinárodních trzích povede vlády k reformám. Aby mohly půjčku získat, budou je hodnocení ratingových agentur tlačit do reform. Za státy budou v závěsu následovat africké firmy.

Současnou krizi vidí Moyoová jako příležitost pro Afriku. Zahraniční vlády snižují objemy peněz posílaných do třetího světa a peníze vlivem krize zlevňují. Denní obrat světového trhu jsou tři biliony dolarů, rozvojové země dluží západu 100 miliard dolarů. Moyo tak uzavírá: raději dluhy na komerční bázi než pomoc a půjčky se zvýhodněnými úroky.

Zemědělský protekcionismus

Číňané nepomáhají, ale investují. Staví silnice (85 % na kontinentu), budují doly a půjčují peníze na komerční bázi. Nedbají na lidská práva (něco jiného než občanské svobody) a nebudují demokracii. Jsou terčem kritiky Západu. Moyoová uvádí jeden příklad západního pokrytectví. Když čínský premiér Hu Jintao navštívil diktátora Roberta Mugabeho, byl za to kritizován v USA a ve Velké Británii. Ty samé země se

přitom o rok později podílely na finanční injekci pro Mugabeho ve výši 300 milionů dolarů – ve formě rozvojové pomoci. „Nikdo nemůže popřít, že Číňané jsou v Africe kvůli ropě, zlatu, mědi a čemukoliv dalšímu, co se nalézá pod zemí. Ale říkat, že z toho neprofitují běžní Afričané, je lež a kritici to vědí,“ uzavírá autorka.

Obžaloba západní veřejnosti a jejich vlád má pak další, již tradiční bod: zemědělský protekcionismus ve formě norem a dotací Afriku ničí. Evropské a americké obilí je levnější než africké. „Každá evropská kráva dostává 2,5 dolaru dotací denně, více než má na den miliarda lidí, velká část z nich z Afriky.“ Jen USA dávají každoročně na podporách svým farmářům třikrát více než celé Africe.

USA mají sice bezcelní program pro nejchudší země, ale shodou okolností je v něm z 80 % bezcelně obchodovanou komoditou ropa. Podobnou dohodu má také EU – dovoluje válkou rozvrácenému Somálsku dovážet trička, ale naopak Keňa s textilním průmyslem už to samé nemůže. Evropské a americké environmentální a pracovní normy jsou jen další formou protekcionismu. Zahraniční pomoc tak jen doplňuje hloupý systém, který má ročně na svědomí tisíce mrtvých lidských bytostí a bídu jednoho kontinentu.

Moyoová není naivní a nemyslí si, že by Západ přestal chránit svůj zemědělský trh. Upozorňuje na jinou šanci. Africké státy uplatňují systém cel mezi sebou navzájem. Průměrná výše cel na zemědělské produkty je 34 %. Obchod mezi africkými zeměmi tvoří jen 10 % jejich zahraničního obchodu. V severní Americe je to 40 % a v západní Evropě 63 %. Africká unie by se tak podle ní měla dohodnout na odstranění vzájemných exportních bariér a vnitrokontinentální obchod by se mohl alespoň částečně rozšířit. ■